

krīta apli

Džena Andersone

krīta apli

Stāsti

821.174-32

An 138

Grāmata izdota ar Valsts kultūrkapitāla fonda atbalstu.

Autores vāka dizains

Džena Andersone

KRĪTA APĻI

Stāsti

Apgāda vadītāja VIJA KILBLOKA
Projekta vadītāja *Bārbala Simsons*
Redaktore *Daina Grūbe*
Korektore *Evija Stikute, Patrīcija Šteinberga*
Mākslinieciskā redaktore *Inguna Kļava Švanka*

Apgāds Zvaigzne ABC, SIA, K. Valdemāra ielā 6,
Rīgā, LV-1010. Red. nr. L-4351.
Jelgavas tipogrāfija

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums. Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā.

© Džena Andersone, 2023

© Literārā apdare, izdevums, mākslinieciskais noformējums,

Apgāds Zvaigzne ABC, 2023

ISBN 978-9934-32-093-4

Lukrēcija mācās peldēt

Gandrīz nosītos, klūpot uz slapjajām flīzēm, ar kurām mozaikas veidā izlikta visa grīda starp termālajiem baseiniem, kas, puskrēslā izgūlušies starp klinšainajām sienām, smagi izelpo garaiņus kā verdoši akači purva dūkstī. Tie kūp man nesaprotamā pārliecībā par savu piederību šai vietai teju zem klajas debess, kuru, par laimi, no Visuma nedaudz norobežo akmeņainas sienas ar vietām iebrukušām velvēm, kas arkveida lokos izstiepušas savas rokas kā trampļinus virs sen neeksistējošiem bezdibeņiem.

Apkalpotāji ar slotām kustas nesteidzīgi kā dejojot, lai savāktu izšķakstīto ūdeni. Divi vai trīs, sievietes vai vīrieši – nepievēršu tam uzmanību –, vienādi ģērbusies garos bordo krāsas halātos, ar apaļām, melnām cepurītēm galvā, lēnām, gandrīz negribīgi kustas starp šņākuļojošajiem baseiniem. Laiski kustinot grīdas birstes, apkalpotāji dzenā izlaistīto ūdeni no stūra uz stūri. Viņi to dara tikpat garlaikoti kā jebkurš zemu atalgots cilvēks, kas atkārtoti vienu un to pašu darbību tūkstošiem reižu, varbūt pat kā uz mūžu notiesāts cilvēks, kurš saprot, ka līdz pat nāvei nedarīs neko citu, tikai savāks citu izlietu ūdeni. Siltu, nedaudz duļķainu ūdeni, kas ik pa brīdīm izšļācas pa viegli noglumējušu grīdu, tuvāk baseina malām pat sazaļojušu un nedaudz iepelējušu.

Apkalpotāji, šie vīrieši vai sievietes, kāda gan tam nozīme, nepievērš man ne mazāko uzmanību un tāpēc pat nenojauš, ka paklupu, jo starp glītajām rombveida grīdas flīzēm bija uzaususi kāda seja. Šī nav pirmā reize, kad svešā, nepazīstamā seja pārsteidz mani šādi, tas ir, pilnībā nesagatavotu. Mani tas aizskar un pat pazemo, jo sajūtos neveikla un veca, kad satrūkstos, nedaudz tā kā palecos un tad krītu ar vatainām kājām uz slapjajām flīzēm, sāpīgi atsizdama ceļgalus. Labi vēl, ka ne galvu. Tā taču var nostties, cik gan tur vajag... Vēl no iepriekšējās reizes nav nogājis zilums uz kreisā apakšstilba. Tagad atkal tas pats. Liels, tumši lillā plankums pa visu kāju – tā, it kā man kāds būtu iespēris.

Es nezinu, kas tā par seju un ko tā no manis grib. Cik ātri tā parādās, tikpat ātri arī pazūd, un es nekad nepagūstu neko ne pateikt, ne pajautāt. Tikai zaudēt līdzsvaru un gāzties.

Es baidos to sastapt un tagad dzīvoju tādā nebeidzamā izbīļa stāvoklī, kad iepriekšējās bailes vēl nav pagājušas, bet jaunas vēl nav īsti sākušās, tās tikai sāk kustināt pakrūtē iedurtos pirkstus un kņudināties ap tīmusu.

Labi atceros dienu, kad manī pirmo reizi ienāca bailes. Tad vēl nezināju, ka tās mani apsēdušas uz palikšanu. Toreiz, pirms viss vēl sākās, man bija seši vai septiņi gadi un mēs ar māti bijām publiskā peldētavā. Tur bija daudz cilvēku, un, lai bērni nenokļistu no ģimenēm, vecāki tos turēja piesietus pavadā. Visbiežāk vecāki bērniem ap potīti apsēja saiti, ko turēja rokā vai arī piesēja tās galu pie saulesargiem, lai bērni nekur nepazustu vai, vēl ļaunāk, lai kāds tos nenozagtu. Jā, tas vēl bija laiks, kad bērnus

mēdza zagti, jo bērni bija vērtība. Jebkurā gadījumā tolaik tiem vēl bija kaut kāda cena, kuras dēļ tos varēja ietīkot svešinieki, ļaundari vai citi nelīdzsvaroti cilvēki.

Mūsdienās, kad planēta, šī kādreiz brīnišķīgi zaļā planēta, ir pārāpdzīvota un vairs nejaudā nest neaptveramo daudzumu cilvēku, bērni nevienam nav vajadzīgi pat par velti. Tos labprāt ja ne gluži nogrūž no klints, tad pie pirmās izdevības izliek no mājām un steigšus nomaina ārdurvju atslēgas.

Tajā publiskajā peldētavā es pamanīju arī vienu vecu, ļoti kārnū, baltās drānās tērptu vīru, kurš pavadā bija piesējis ne tikai bērņus, bet arī sievu. Viņai saite bija aplikta nevis ap potīti, bet ap kaklu. Droši vien tā bija ērtāk.

Toreiz es apbrīnoju visus lielos cilvēkus, vērdamās viņos no apakšas uz augšu. Tie kustējās bērņiem virs galvām kā milži. Bija karsta diena. Saite neļāva man tikt tālu prom no mātes. Nebija jau arī nekur jātiek, jo biju atvesta uz šejieni, lai iemācītu man peldēt. Tā bija savāda doma, kas varēja ienākt prātā tikai manai mātei, jo tas vēl bija laiks, kad peldēt mācījās pārsvarā zēni. Nē, nu nebija jau arī meitenēm aizliegts, taču tā nebija sabiedrībā pieņemts, nebija ierasts. Cilvēki tā nerīkojās. Taču mana māte ignorēja cilvēkus, likumus un dzīvi kopumā, tāpēc viņa ievēda mani sāļajā ūdenī, kur es nostājos blakus citiem tādiem pašiem nošmulētiem bērņiem kā es. Droši vien tie visi bija zēni, un mēs gaidījām trenera norādes.

Cilvēks, kurš bija norīkots par tādu kā peldēšanas instruktoru, bija nogarļākojies, nīgrs vīrs, nedaudz līdzīgs tam ar pavadā piesieto sievu, tikai šim mugurā bija melns kreklis, zem kura vīdēja milzīgs, apaļš vēders, it kā viņš

būtu apēdis boju. Dusmīgajā mutē bija iežmiegta svilpe, kurā viņš ik pa brīdim tarkšņoši iepūta. Instruktors skaļi runāja, vicināja rokas un cilāja kājas, demonstrējot, kā mums jākustas ūdenī. Bērni spurdza, saule svilināja, kaut kur pavisam netālu kāds būvēja vai lauza ceļu, nav svarīgi, taču troksnis bija ārprātīgs, boja zem melnā krekla kratījās, un es gribēju tikt prom.

Instruktors izkliedza komandu, pēc kuras visiem vajadzēja apgulties uz ūdens un sākt pamīšus kustināt rokas un kājas. Es piepūtu vaigus un mēģināju noturēties uz slidenā ūdens spoguļa, sperdamās ar kājām, cik spēka. Traucēja saite un miljoniem šlakatu, kas pacēlās gaisā, bērniem sitoties pa ūdeni. Daudziem, varbūt pat vairākumam, nesanāca noturēties peldus. Bērni ik pa brīdim pazuda zem ūdens, lai jau nākamajā mirkli ķērkdami atkal parādītos virs tā. Klaigāšana kļuva skaļāka, šlakatas – augstākas. Instruktors nepārtraukti uz visiem blāva. Arī vecāki gandrīz sinhroni izkliedza uzmundrinošus saucienus. Troksnis kā ellīgi grabošs skārda vannas vāks gāzās man virsū, un es jutu, ka tūlīt, tūlīt mani aprīs haoss – kopā ar visu pie kājas piesieto pavadu. Sākumā es cauri dārdoņai šad tad dzirdēju arī mātes balsi.

– Peldi, Lukrēcij! Peldi! – viņa sauca.

Labu laiku viņa atkārtoja vienus un tos pašus vārdus, tos pašus izsauceņus, un es tad atkal un atkal metos ar vēderu uz ūdens virsmas, kas nez kādēļ negribēja mani noturēt. Acis un mute bija pilna ar sāļo ūdeni, bet visi tikai turpināja aurot un pat nedomāja pārtraukt nodarbību. Tad mātes balss kļuva klusāka, izsauceņi – retāki. Kādā brīdī es piekusu. Vienkārši apstājos un gaidīju, kad

viss notiekošais beigsies. Svārstījos, vai iet ārā no ūdens. Peldēšanas instruktors kā negudrs tikai svilpa un vēzēja rokas, mudinot visus turpināt apmācību. Es ar abām plaukstām aizspiedu ausis un stāvēju. Tad atskatījos. Šajā mirklī pamanīju, ka mātes aizmugurē vairs nav. Viņa bija nometusi saiti turpat smiltīs un atstājusi mani vienu.

Mani kaut kas ieplūda, tāds auksts un žņaudzošs. Kā vēlāk sapratu, tās bija bailes. Pirmo reizi mūžā sajutu bailes, jo izrādījās, ka dzīve var būt arī tāda: tevi ne tikai piesien un tur gan sev, gan citiem drošā attālumā, bet tikpat viegli arī palaiž vaļā un ļauj tālāk kulties pašam.

Bailes no brīvības bija tik lielas, ka tās pilnībā izdzēsa tās dienas lappusi manā atmiņā, un, lai kā es koncentrētos un mēģinātu atcerēties, kā toreiz nokļuvu mājās, viss velti; laiks bija zīmīgi izdzēsts, radot vēl lielāku jucekli un šaubas. Ik reizi, kad atceros to dienu publiskajā peldētavā, es domāju, vai pēc tam vispār maz nokļuvu atpakaļ mājās. Varbūt mani pievāca un uzaudzināja kāds no svešinieku, ļaundaru vai nelīdzsvaroto cilts. Kad cenšos prātā atsaukt tās sievietes seju, kas atstāja smiltīs pavadu, un savietot kopā ar mātes seju, kuru pazīstu tagad, es nezinu, vai tas ir viens un tas pats cilvēks.

Reiz, kad apjautājos mātei par šo atgadījumu, viņa paraustīja plecus un teica, ka man laikam ir viltus atmiņas, jo es runājos par to, kas nemaz nav noticis.

– Bet kāpēc es neprotu peldēt? – es viņai jautāju.
– Kāpēc mani bērnībā neviens neiemācīja peldēt, ja mēs dzīvojām tik tuvu jūrai? Tik tuvu, ka roņi, astonkāji un staigājošās zivis pavasaros pat ieklīda mūsu dārzā.

– Tevi tas nesaistīja. Turklāt... – viņa iesāka, bet nepabeidza, neprasmīgi apspiežot balsī vilšanos.

Vilšanās izskatās pēc smiltīs nomestas pavadas, to es tagad zinu pavisam skaidri. Šī pavada joprojām guļ tajās smiltīs, un pat daudzus gadus vēlāk, kad jau esmu pieaugusi un no ielas paņēmusi kucēnu un izaudzinājusi par lielu suni, katru reizi, kad eju pastaigā un pieskaros viņa saitei, manī ieplūst mātes vilšanās un mana vainas izjūta; tā sajaucas, piepilda un nospriego pavadu un tās turpinājumā esošo roku, kas izrādās mana plauksta. Suns jūt šo nastu, manu smago delnu, kura noslīgusi gandrīz līdz zemei, un vainīgi soļo man blakus. Paies vēl vairāki gadi, līdz suns novecos un nomirs, bet es neizlaidīšu no rokām ne savu, ne viņa pavadu. Tikai tad, kad pie krustojuma ar lūpām uzšmaukstināšu mirušajam sunim, sakot, ejam, nu ejam ātrāk pāri, iekams nav sarkanais, attapšos pavisam viena ielas vidū un izlikšos, ka klepoju vai runāju pa iedomātu telefonu. Pavada joprojām guļ smiltīs.

Tagad šeit, pie termālajiem baseiniem, kam būtu jāsniedz spirdzinājums ķermenim un prātam, atpūtas vietā uzjundās atgādinājums par vilšanos vai drīzāk jautājums, kas mani nodarbina jau sen.

Nekādi nevaru saprast, kura no mums ir piedzīvojusi lielāku vilšanos – mana māte par to, ka tika piedzemdējusi cilvēku, kurš nebija aicināts, vai es, kas uzzināja to tagad, pēc gandrīz četrdesmit pasaulē nodzīvotiem gadiem, neviļus uzduroties mātes vēstulēm un dienasgrāmatām, kurās viņa kādam – neatbildēts ir arī jautājums par nenosūtīto vēstuli adresātu – stāsta par to, ka bērnu nevajadzējis dzemdēt, jo šajā pasaulē viss ir vilšanos vilšanās. Arī pati

pasaule esot viens vienīgs ar vilšanās etiķi piesūcināts kamols, kam drīz tāpat lemts rietēt, jo jau šobrīd tajā mītot astoņi miljardi nekam nederīgu cilvēku. Pēc zinātnieku aplēsēm... Jā, viņa vēstulēs izmanto šādu vārdu – aplēses. Kad cilvēku skaits uz planētas sasniegšot divdesmit četrus miljardus, kas esot prognozētā kritiskā masa, zemeslodes ass saliekšoties un Zeme mainīšot savu orbītu. Lūk. Tāpēc dzemdēt vēl kādu esot neprāts, pat noziegums.

Ar šiem atklāsmes spaiņiem abos svaru kausos varu darīt, ko gribu, tāpēc ka mūsu divu, manas un viņas, vilšanos sadursme tā arī nepiedzīvo kulmināciju, jo kur tas laiks, kā māte ir tālu prom. Sēžot uz slapjās grīdas, aizdomājos, vai suns, tas pats suns, kuram es, šķērsojot ielu, joprojām mēdzu uzšmaukstināt, ir jau viņu satīcis vai tomēr tas ceļš prasa ilgāku laiku. Un vispār – kā viņi tur neapmaldās un atrod cits citu?

Par šo visu ierunājos savam pseidoterapeitam... Zinu, ka nav glauni tā saukāt psihoterapeitu, kurš izēd visus tavus bērņības samazgu traukus. Taču kā gan vēl lai saucu cilvēku, kurš piecus vai pat sešus gadus no vietas ik mēnesi piestāda rēķinu vismaz par simt piecdesmit vai pat diviem simtiem naudiņu, nevis atzīst, ka nekas nelīdzēs un smiltīs nomestā pavada tur arī paliks?

Mani bezgalīgie attaisnojumi par vilšanos noved pie apgrēcības, jo es sāku vainot citus tajā, ko viņi nevar ietekmēt. Es reizēm varu tūkstoškārt atvainoties par saplēstām tasēm ēstuvēs un vienlaikus dedzīgi vainot cilvēkus par to, ka jūtos vilusies. Vispirms vilusies savā dzimumā, tad – vecumā un visbeidzot – arī pārliecībā.

Tas cilvēks, tā sieviete, ko saucu par pseidoterapeitu, sākumā centās izskaidrot manu apsēstību ar vilšanos, taču pēc laika viņa, šķiet, atteicās no šīs domas, meta mieru vērsa ragiem un ķērās klāt fobijām. Lai jau tā būtu. Es turpināju spītīgi klusēt par saviem noslēpumiem un nozaudētajām atmiņām un vainot viņu par nespēju man palīdzēt un saprast.

– Lukrēcij, es sliecos domāt, ka tavas bailes no šaha rūtiņu flīzēm sakņojas bērnībā. Iespējams, skolā kādā telpā bija šāds flīžu ornaments...

Viņa pieklusinātā balsī runāja garlaicīgas, ar manu dzīvi nesaistītas lietas, lielācai nopietnībai iestarpinot savā monologā tādas frāzes kā “duāla sajūta”, “ambivalenta attieksme” un “depersonalizācija”. Tad vēl vairākas reizes, vismaz trīs katrā no seansiem, atgādināja man par diafragmas elpošanu.

Pat necentos skaidrot, ka man nav bail no tām saso-dītajām flīzēm, bet, kad redzu tādu flīžu rakstu, man ir dalītas jūtas. Es būtu varējusi viņai teikt, ka ļoti labprāt vēlētos atgriezties pagātnē, vasarā pirms pāris desmitiem gadu, kad jau bija pārvarēta pirmo skūpstu neveiklība, apzināta sava seksualitāte un iegūts pieredzējis partneris, saskare ar kuru raisīja sprādzienbīstamu enerģiju, kas lika sienas flīzēm plaisāt, sadalīties gabalos un ar skanīgu šķindoņu krist uz akmens plākšņu klātās grīdas senlaicīgā vannasistabā ar logu, pa kuru varēja redzēt upi. Taču es nespētu viņai izskaidrot, ko jutu, redzot savu mirušo māti guļam uz grīdas ar tādām pašām flīzēm izliktā vannasistabā, tikai citā mājā, citā dzīvoklī. Šis vienkāršais, pat matemātiskais šaha rūtiņu raksts vannasistabā, kas līdz

šim bija vienīgi modinājis instinktus, raisot iekāri, tagad piepeši nokļuva citu trigeru plauktā – skumju un vilšanās nodalījumā. Tas nebija godīgi. Tas bija nepareizi, šķībi un derdzīgi. Tas mani raisīja nelabumu un konvulsīvas spazmas kuņģī. Izvēlējos turpināt klusēt un žņaudzīt smiltīs nosviesto pavadu. Turpināt saņemt ikmēneša rēķinus, vilties, dusmoties, vainot.

Tagad, nokrītot te, starp termālajiem baseiniem ar noglumējušajām malām, turpinu pati sevi. Guļu zemē, gaidot, ka apkalpotāji garajos bordo krāsas halātos vai kāds cits no personāla (šeit taču jābūt vēl kādam atbildīgam darbiniekam?) tūlīt piesteigsies, sniegs roku un, maigi, bet stingri pieturot aiz elkoņa, palīdzēs man uztrausties kājās.

“Kundze, ļaujiet – palīdzēšu jums piecelties...”

Vai vēl labāk būtu, ja mani uzrunātu par jaunkundzi. Tas kompensētu un dziedētu sāpi kā pirmdienas rīta kafijai pieliets rums.

Tomēr neviens nesteidzas, neviens pat neskatās uz manu pusi. Laiskie apkalpotāji ar savām slotām aizdejo tālāk. Uz mirkli man piemirstas, kur atrodos un kāpēc šeit esmu. Par laimi, visapkārt burbuļojošais ūdens atgādina, ka atbraucu mācīties peldēt.

Sasistā kāja nedaudz traucē, jo ir kļuvusi stīva. Taču es turpinu mācīties peldēt, pat ja man tas jādara, skatoties uz savu dzīvi no ārpuses. Arī guļot var mācīties peldēt, galvenais tikai pacietīgi gaidīt. Pat tad, ja nezini, kurā grīdas pusē esi.

Tāpēc nomierinos, uzlieku roku uz vēdera un sāku elpot, pieslēdzot diafragmu, – tieši tā, kā man mācīts. Elpoju pavisam rimti līdz brīdim, kad atkal pamanu uzaustam

seju. Šoreiz nenoraustos. Mēģinu saprast, vai tas ir rēgs no manām viltus atmiņām. Tēls tuvinās, pieliecas un nepazūd. Pār mani nozib grīdas birste. Ieskatos un saprotu, ka tas ir viens no apkalpotājiem. Viņš monotoni slauka izšlakstīto ūdeni un pat nenojauš par pasauli grīdas atspulga otrā pusē.